

LUND UNIVERSITY

Fysikhistoria i vardagen med bildspel i biblioteket

Björk Blixt, Lena

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Björk Blixt, L. (2011). Fysikhistoria i vardagen med bildspel i biblioteket.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Fysikhistoria i vardagen med bildspel i biblioteket

VETENSKAPSHISTORIA. – Vi vill råda bot på historielösheten, säger Bengt Forkman, projektledare för en vetenskapshistorisk tidsresa vid Fysiska institutionen. Cirka 30 olika bildspel kommer att skildra institutionens verksamhet genom flera århundraden och in i 2000-talet.

Vad hände egentligen bakom kulisserna i 1981 års drama kring den ryska ubåten U137 då en Lundaforskare blev inblandad? Och hur många av dagens fysikstudenter känner till att Nobelpristagaren Manne Siegbahn var verksam i Lund i många år innan han på 1920-talet flyttade till Uppsala? Och vem känner överhuvudtaget till Alfred Ahlström, instrumentmekanikern som hade verkstaden i sin enrumslägenhet på Stora Fiskaregatan och som genom sitt tekniska kun-

nande hjälpte forskarna till banbrytande forskningsresultat och internationell framgång?

HISTORIEGRUPPEN vid Fysiska institutionen har tagit ett rejält grepp om lundafysikens öden och äventyr. Sammanlagt cirka 30 olika berättelser ska tas fram och ligga som bildspel på storbildsskärm hos institutionen, i biblioteksfoajén. Hittills är en fjärdedel av materialet färdigt och kommer att presenteras vid en vernissage den 7 december.

Bildspelen tar med åskådarna på resor till olika tidpunkter i institutionens historia. Människor ur det förgångna träder fram, blickar ut ur sina svartvita foton från en tid då nuet var i de-

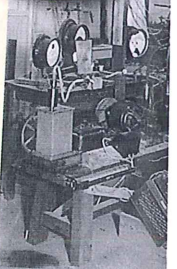

Nobelpriset

1922 blev fysikprofessuren i Uppsala ledig, och liksom tidigare i Lund erbjöds Siegbahn tjänsten utan ansökan. Han accepterade, och lämnade Lund 1923.

1924 tilldelades Manne Siegbahn nobelpriset i fysik för sina "röntgenspektroskopiska upptäckter och forskningar". Priset var baserat på den forskning som han utfört som assistent, docent och professor på Fysicum i Lund.

1936 inrättade Kungliga Vetenskapsakademien ett forskningsinstitut för fysik i Stockholm, och Manne Siegbahn utsågs till dess föreståndare. Forskningen där kom huvudsakligen att handla om kärnfysik.

Förutom att levandegöra Fysiska institutionens historia vill bildspelen även beskriva forskningen som en levande process. Var hade forskningsfronten varit idag om det inte vore för alla insatser från förr?

Populärt planetarium får friare rymdfärder

POPULÄRVETENSKAP. Intresset för planeter och stjärnor är stort. Cirka 7.500 personer har hunnit besöka Planetariet i Vattenhallen sedan invigningen i maj förra året. Och nästa år väntar den stora satsningen på en digital projektor, som gör att Planetariet kan erbjuda ännu större rymdupplevelser.

Astronomen Anna Arnadottir berättar entusiastiskt om sitt uppdrag inne i den

mörkklagda kupolen på Vattenhallen Science Center. Just nu är fyra olika föreställningar uppe på spellistan. Totalt erbjuds tolv olika föreställningar, beroende på årstid och målgrupp. Kanske kommer ytterligare en föreställning att se dagens ljus längre fram, om rymdresor till Mars. Inspiration till den föreställningen har Anna Arnadottir hämtat ur en NASA-rapport som innehåller konkreta beräkningar för hur lång tid det tar att resa till Mars, och inte minst från Mars, det

Astronomen Anna Arnadottir ansvarar för den dagliga verksamheten på Planetariet.

ras ägo. Bildspelen levandegör samtidigt den vetenskapliga utvecklingen inom fysikämnet både i Lund och i ett internationellt perspektiv. Målgruppen för satsningen är såväl fysikstudenter som anställda vid institutionen.

– Man blir en bättre kunskapsförmedlare om man känner till sin bakgrund, säger Bengt Forkman, professor emeritus i fysik samt initiativtagare till historiprojektet vid Fysiska institutionen.

Utöver Bengt Forkman består projektets kärntrupp av Kristina Holmin, institutionens 1:e bibliotekarie, och bildredaktör Annika Nyberg, utlånad av MAX-lab. Varje bildspel har en utsedd koordinator som ska leverera fakta och bilder till arbetsgruppen.

VAR DRAR NI GRÄNSEN, vid vilket årtal slutar historien?

– Tanken är att historien ska möta nutiden, det finns egentligen ingen gräns, säger Kristina Holmin.

Hon berättar även att ett stort mervärde med satsningen blir det

arkiv som byggs upp inom ramen för projektet. Det historiska arkivet ska göras tillgängligt via en webbplats, där allt originalmaterial kommer att lagras.

PLANEN ÄR att större delen av projektet ska färdigställas under 2012 och att samtliga bildspel ska vara färdiga för publicering senast i juni 2013. Bengt Forkman konstaterar att satsningen även fungerar som ett slags pilotprojekt inför universitetets stora 350-årsjubileum.

TEXT & FOTO: LENA BJÖRK BLIXT

► Historieprojektet

Historiska gruppen vid Fysiska institutionen består av Bengt Forkman, Kristina Holmin, Carl-Erik Magnusson och Ulf Litzén. Till sin hjälp har de en referensgrupp samt ett stort antal koordinatörer inom institutionen. Hittills har historiprojektet fått ekonomiskt stöd från Fysiografiska sällskapet, Gyllenstierna-Krapperups Stiftelse, Fysiska institutionen, MAX-lab samt Naturvetenskapliga fakulteten.

Bengt Forkman och Kristina Holmin utanför Pufendorfinstitutet som en gång var fysisk institution.

gäller att pricka in rätt tidpunkt för omloppsbannerna.

– Vi vill ju inte lära ut Hollywood-astronomi, säger Anna Arnadottir och förklarar att det är viktigt att ha utbildade astronomer på plats i Planetariet. Dels är det viktigt med sakkunskap för att föreställningarnas manus ska bli korrekta – Anna Arnadottir både skriver manus och väljer musik – dels är det viktigt att kunna svara på besökarnas många, och ibland kluriga, frågor. Överst på listan över svåra frågor är den om universums storlek.

– Ja, hur stort är universum? Det är lite komplicerat att svara på eftersom när du tittar ut i rymden så tittar du också bakåt i tiden, säger Anna Arnadottir med ett tålmodigt leende.

Hon förklarar att man måste försöka tänka fyrdimensionellt, i både tid och rum. När man tittar på solen så är det ljuset åtta minuter gammalt, medan ljuset från andra stjärnor och galaxer har tagit längre tid för att nå oss så att vi kan se det. Och när man tittar riktigt långt ut i rymden kan man se ett universum så ungt att de första stjärnorna är på gång att bildas.

– Det finns en tidpunkt då universum blev genomskinligt, dit kan våra teleskop se, men inte längre bakåt i tiden, säger Anna Arnadottir.

UNDER 2012 kommer en digital projektor att installeras i Planetariet. Med den nya tekniken öppnar sig nya möjligheter att under föreställningarna färdas ut

i rymden, att landa på andra planeter och svepa förbi avlägsna stjärnor; besökarna behöver inte längre enbart betrakta rymden utifrån Jordens horisont. Dessutom möjliggör den nya projektorn även helt andra typer av föreställningar, exempelvis inom geologi, biologi, kemi och fysik.

Anna Arnadottir konstaterar att Planetariet är ett bra exempel på framgångsrikt samarbete inom universitetet. Planetariet ägs av Naturvetenskapliga fakulteten, men har fått sin hemvist hos Vattenhallen, som drivs av LTH. Tack vare detta kan Planetariet ta emot betydligt större grupper – halva gruppen kan roa sig med Vattenhallens många experiment medan resten ser på föreställningen, och tvärtom.

TEXT & FOTO: LENA BJÖRK BLIXT